

TAMRENERNE I GRØNLAND

Af Jens Rosing

Den sidste dag, jeg så vore tamrener, blev jeg stående længe betaget, en stor skare af blankpelsede dyr, hvide, grå og brune, skred hen over fjeldsiden og skabte et mægtigt liv i landskabet. Hurtige, som rener er, tegnede de sig snart i silhouet over fjeldkammen og forsvandt. Da måtte jeg tænke på de år, der er gået, siden tamrentanken først blev fostret. Det var forstanderskabet med H. J. Rink i spidsen, der i 1867 fremkom med den tanke, som først blev realiseret i 1952. Holbøll foreslog i 1833 indførelse af tamren, men tanken hvilede mere på renen som trækdyr end som slagtedy. Den næste, der pustede liv i ideen, var Fritjof Nansen i 1888. Han var just kommet over indlandsisen fra Østgrønland og gik ned i Qôrorssuak, den storslåede og herefter så berømte Austmannedal. Blandt Nansens ledsagere var to samer, Ole Ravna og Samuel Balto, der her så „et færdigt land for tamren“. I sommeren 1905 træffer man i Godthåb-området den unge Knud Rasmussen, ledsaget af samerne, den nu gamle Ole Ravna fra indlandsisekspeditionen samt Isak Klementsén. Denne rejse var den første direkte forundersøgelse af landet med senere indførelse af tamrener for øje. Ekspeditionen berejste en kyststrækning fra Godthåb til Ũmánakfjorden, og det bedste land, de fandt, var Godthåb-egnen. De besøgte blandt andet Itivnera, hvor samerne anbefalede anlæg af en station med 300 rener. Her kom da også tamrenstationen til at ligge 47 år efter.

Grunden til, at tamrenen ikke dengang blev indført, var blandt andet den, at Grønlands Styrelse tumlede med tanker om indførelse af får til Sydgrønland, en disposition, der har givet de bedste resultater i form af produktivt erhverv, det næstvigtigste i landet efter fiskeriet.

Den 28. juli 1951 stod samén Anders Stueng og jeg i Godthåb. Den 2. tamrensekspedition begyndte. Vi fulgte i store træk Knud Rasmussens rute og kom i løbet af august-september og oktober vidt omkring i det store område. Overalt mødte os et storslået landskab med gode fødebetingelser for tamrenen.

Sommeren var en af de mest regnfulde i mands minde. Der gik uger, uden at vi rigtigt kunne få tørret klunset. Alt blev til et ælte i rygsækkene, og udstyret, der helt igennem var letvægts, var så mættet med væde, at det alligevel blev et forfærdeligt slæb. Da vi omsider nåede ud til kysten, var det med opslidte fødder og

*Knud Rasmussen mellem de to samer t. v. Isak Klementsén og t. h. Ole Nielsen Ravna,
fotograferet af John Møller i Godthåb 1905.*

i bogstaveligste forstand afgnavede skuldre efter rygsækkene. Hele august havde vi ikke over fire hele solskinsdage. Jeg fik stor respekt for min rejsekammerat Anders Stueng, der på det tidspunkt var en mand på halvtredsindstyve år. Han var en guttermand.

I modsætning til Knud Rasmussens ekspedition overvintrede vi ved Itivnera, hvor sneforholdene blev undersøgt. Bortset fra en farlig overisning i lavlandet omkring årsskiftet, lovede de højereliggende strøg på fjeldet kun godt for tamrenhold også om vinteren.

I sommeren 1950–51 gav landsrådet sin fulde tilslutning til indførsel af tamrener, dog på den betingelse, at landområdet forholdsvis nemt skulle kunne afspærres fra de tilstødende strøg; og da så finansministeriet i foråret 1952 bevilgede de nødvendige midler, var der givet grønt lys for tamrenens indførsel, og det område, der opfyldte betingelserne, var Godthåb halvøen, Qôrqut nunât. Her var landtangen kun på 4 km, der kunne spærres med hegn. Det administrative apparat hvilede på departementschef Eske Brun og daværende kontorchef Magnus Jensen, veterinærinspektør Sjelle-Hansen og daværende fuldmægtig Fynbo. Fra norsk side varetoges interesserne af bureauchef Hallsjø, lappefogederne Hagen og Pleym og veterinærinspektør Solheim, og som dyrlæge under indkøb og indskibning udpegedes distriktsveterinær Magnus Lie fra Karasjok.

Den 7. september ankom filmsfotograf Hvidberg og jeg til Kjøllefjord. Dagen efter kom Fynbo og Sjelle-Hansen. Hermed var vi danske repræsentanter for foretagendet samlet. Bag bygden gik Anti-flokkens 3000 dyr, fuld af uro. Kompassnålen pegede mod syd, hvor brunst- og vinterpladsen lå godt 200 km borte. Det skib, hvor med tamrenerne skulle transporteres, var „Hanne S“ af Svendborg, og ingen anede på det tidspunkt, hvor det befandt sig, forsinket som det var efter sin jomfrurejse til Grønland. Endelig den 10. september dukkede det op og lagde til kaj. Skibet blev ført af kaptajn M. Tønder, og som kendtmand medfulgte kaptajn i Den kongelige grønlandske Handel Froulund Sørensen. Hele Kjøllefjords vognpark, der bestod af 3 lastbiler, blev hyret til at køre renerne fra folden, der var stillet op på toppen af en kegleformet bakke, som beherskede baggrunden af bygden. Den næste morgen skulle renerne drives ind. Aftalen var kl. 7. Med fuldstændig optrevlede nerver gik vi og ventede, og endelig kl. 10,30 kom der bud om, at renerne var i fold. Vi styrtede til fjelds. Der foran os kværnedes de 3000 dyr rundt. Man kan have set en stor renflokk i fold nok så mange gange – synet er lige imponerende hver gang. Smældene fra de mange klove og grynt fra kalvene, der farer efter deres mødre, smelter sammen til et vældigt drøn. Gennem larmen høres skarpe galp af vogterhundene, og hæse råb fra vogterne. Ryg ved ryg formelig glider hen over terrænet. Over de mange hoveder svajer en tæt skov af horn, og dampen fra det vældige åndedræt rejser sig som bålrog i den klare morgenfrost. Samerne kvejlde lassoen op, og indfangningen begyndte. I løbet af dagen indskibedes 238 dyr. Den 12. september fik man endelig de sidste 62 dyr i lasten. Drikkevandsforsyning, der bestod af is, blev indladet i transportkasserne, og på slaget 4 om eftermiddagen stak vi til søs. Cirkus Rosing, som foretagendet blev kaldt, drog ud på tourné med næsen lige ind i en forrygende storm. Godt benøvet så vi Kjøllefjord-landet svinde, og fjeldene rejse pels, pisket af årets første snestorm.

En drøj tid fulgte, en tid som man mest har lyst til at slette ud af sin erindring. Fire dage efter afsejlingen havde vi allerede de første døde rener, og i løbet af døgnet steg tallet til 18. Det var et chok, der kaldte søsygen frem. Vi havde radioforbindelse med land om dyrenes skæbne, men her kunne man ikke give os svar på, hvad dødsårsagen kunne være. Vi troede først, det var søsyge, men da det ikke så ud til at være tilfældet, indstilledes fodringen, og vi var nu klar over, at mange af dyrene led af forstoppelse, og de nok så mindeværdige lavementbehandlinger begyndte. Den første dag fik 150 dyr et „skud“ med en rent ud sagt forbløffende virkning. De slap nogle ud så kraftige, at det fuldt ud – ja selv i dag – er i stand til at gasforgifte mindet derom.

Først i sommeren 1953 kunne veterinær Lie, der på det tidspunkt kom til Godthåb-fjorden, igennem vor beretning om symptomerne, stille diagnosen: Urinforgiftning. Sygdomsbilledet var følgende: dyrene begyndte at tabe balance, hovedet sank ned mellem forbenene, øjnene sløredes, og en gulagtig ring tegnede sig om regnbuehinden. Der kom derefter hurtige febrilske trækninger i benmuskulaturen, og sluttelig brød dyrene sammen for efter en god times forløb at bukke under. 37 dyr mistede livet.

Så oprandt endelig den 25. september, hvor „Hanne S“ stod Godthåb-fjorden ind. På næsset Angmagssiviup nåa kunne skibet næsten lægge helt ind til klippen. Her begyndte losningen af dyrene over kongebroen, en bro, der var blevet lavet til majestæternes besøg tidligere på sommeren. Den første tamren måtte slæbes i land med magt. Det var et syn, som mange vil mindes. Med spændte muskler og halen i vejret sprang den i et voldsomt sæt for enden af kongebroen lige ud i vandet, svømmede hen på et næs, fik grund under klovene og svang sig i land med en kaskade af vand om sin muskelstærke krop. Et mægtigt hurra fulgte den på vej. Efterhånden som flere dyr havde passeret broen, var det bare at lukke op for transportkasserne, så løb dyrene ind. Den 26. om formiddagen var udlosningen færdig.

Under overfarten talte vi vogtere tit om, hvor tamme dyr vi skulle have med at gøre, når vi omsider kom i land. Mange af dyrene var under rejsen blevet fuldstændig håndtamme, og når vi gik i fodergangen, nappede de os i trøjerne og tiggede om mad. Allerede dagen efter landsætningen kuldkaستedes denne forventning. Dyrene var så vilde, at de ikke var til at have med at gøre. Al drivning var komplet håbløs, og da vi en uge efter landsætningen søgte at få flokken ud af det lille næs, hvor den gik, mislykkedes forsøget totalt. Vi tog det imidlertid med ro og trøstede os med, at næste flytningsforsøg ville give bonus. Tiden gik, praktisk talt fra 26. september og til 16. december lå vi 3 mand i telt, sled os gale om dagen og frøs om natten, så det knagede. Det var en hård tørn. Planen var den, at dyrene skulle drives ud om solsiden af Sulugssugut-fjeldet, en rygfinne på 870 meters højde, og denne drivvej skulle ikke frembyde nogen vanskelighed. Terrænet var godt.

Efterhånden blev vi klar over, at vi måtte finde en anden vej, og det eneste, der herefter kunne være tale om, var skyggesiden af fjeldet langs med bratvæggen. Terrænet faldt her meget stejlt ned mod kysten i et stort grus- og stenskred. Endelig, den 16. december, satte vi os ned og gennemdrøftede situationen. Det var nu på høje tid at få dyrene flyttet, thi de var allerede udmagrede. Vi tog da den tunge beslutning at drive dem ud ad denne yderst farlige rute. John Eira indfangede lokkerenen, og med den vovede han sig ud langs bratvæggen, der på vor højre side rejste sig over 300 meter i vejret, fuldkommen glaceret af is. For en gangs skyld fulgte den øvrige flok efter; mens Balto blev ved udgangspunktet, drev jeg flokken efter. Der gik ikke lang tid, før et kraftigt sneskred satte i gang og rev den største del af dyreflokken med sig. Over det rygende inferno sås kun hornene af dyrene, der sprang som afsindige for at komme ud af skredet. Det lykkedes, og vi sneglede os videre af sted. Endnu et skred, voldsommere end det første, tog dyrene – kun 2-3 stykker nærmest lokkerenen slap fri. Igen slap dyrene ud. Efter en nervepirrende time kunne vi slippe flokken ind på ufarlig grund og tørre sveden af panden.

I løbet af vinteren dannedes der stier over fjeldene, men hver en drivvej, der blev indlemmet, kostede megen slid.

Snart stod den første kalvning for døren. Dyrene trak mod nord helt ud til landsætningsområdet, denne gang om solsiden af Sulugssugut-fjeldet. Den første kalv kom til verden den 1. maj 1953, og kalvningsresultatet var dette år på 66 stykker. Som årene gik, fik renerne deres faste trækruter. I det store og hele fulgte de vildrenens gamle stier. Qôrqut-landet har igennem tiderne været et stort vildrenland, hvortil dyreflokke fra indlandet bag Kapisigdlit og isfjorden er trukket ud for at kalve og beite for sommeren. Der har hersket en aktivitet mellem fjeldene af rensdyrjægere, der med drivere låste flokkene inde i dale, hvor de blev skudt ned med bue og pil eller sat på svøm i søerne, hvor kajakker havde et let spil med de svømmende rener. Næppe noget sted i Godthåb-distriktet findes der så mange vardesystemer, hvortil dyrene blev løbet op og indestængt. Disse jagtsystemer kaldes på grønlandsk Aulatsivît, viftstederne, en kort og klar rapport om jagtens karakter, hvor driverne med fuglevinger og skindpjalter viftede renerne på flugt i den retning, hvor varderne stod, og hvor de bedste bueskytter var placeret. Meget tyder på, at disse jagtsystemers historie går tilbage til Sarqaq-folket, der jagede på disse fjelde for 3000 år siden, og hvis mange bopladser findes langs netop Qôrqut nunât.

Tre år i træk skiftede semlerne kalvningsplads, men det ser nu ud til, at de endelig har fundet sig et tilfredsstillende sted, nemlig i området omkring Kuánît-fjeldet. Her spredes de over et stort areal for i fred at føde deres kalve. Selve fødslen foregår i stående stilling. Førstegangsfødende kan pludselig tabe besindelsen og springe rundt med kalven dinglende ud af sig. De falder til ro, når kalven falder til jorden.

Tre tunge hastbukke.

Foto: Jens Rosing

Kalven bliver meget omhyggeligt slikket, og længe varer det ikke, inden en lille silkepels ligger i lyngen, en langbenet lille fyr på næppe mere end 4 kg. Et sødere dyrebarn skal man lede længe efter. Mens kalvene er spæde, kan de være et let bytte for ræve, og eet år havde vi således adskillige sammentræf med ræve, der havde taget nyfødte kalve. Endvidere kan ravnene gøre nogen skade, hvis der er for mange af dem, hvorimod vi kun har gode erfaringer, når det gælder havørnen, der jo ellers bliver beskyldt for mangt og meget. Jeg så engang en stor ørn kredse hen over en fødende semle. Hun så ikke ud til at være generet af den. At ørnen har taget dødfødte kalve er jo en ærlig sag, og det har vi kun i et enkelt tilfælde konstateret med sikkerhed. Samtidig med kalvningen taber semlerne deres horn. I de fleste tilfælde inden 2 uger efter fødslen. Kun 2-3 uger gammel begynder kalven at sætte horn og gnutte og børste den nye frisur med bagkloven side om side med moderen. Omkring 20. juni er kalvningen overstået, men man kan dog se efternølere til langt hen i september måned. Alle dyrene taber i forårmånederne april-maj deres bremses, en plage, som vi desværre ikke fik bugt med fra starten trods store foranstaltninger. Det kan op-

lyses, at vildrener, indtil tamrenens indførsel, formentlig ingen bremsere havde. Mens vi er ved bremserne, vil jeg lige bemærke, at Kapisilik-folkene tog dette fænomen yderst roligt, for, som de fortalte – havde deres forfædre en vinter omkring 1870 fældet mange dyr, hvis huder var ubrugelige, befængt og hullede af maddiker, som de var. Disse dyr har sikkert nok været indvandrere fra den anden side? Det er, så vidt jeg ved, den eneste beretning, vi har fra Grønland om bremser. I kalvnings-tiden holder bukkene sig langt væk fra semlerne. I større eller mindre horder driver de rundt på fjeldsiderne, æder og plejer deres horn, som stadig er i vækst og på dette tidspunkt er så lange som en krum arm med begyndende sprosdannelser. De ser på denne tid af året – maj, primo juni – ganske fantastisk grimme ud på grund af hårfældningen, og i forhold til deres ellers så agtpågivende natur virker de sløve og syge. Samtidig med at varmen bliver stærkere, trækker dyrene til fjelds, hvor de om dagen søger snefanernes kølighed, og hvor de nogenlunde kan være myg og små kvægfluer kvit. Desværre er snefanerne inden for de sidste fire år skrumpet stærkt ind, ja, selv store jøkelpartier er totalt forsvundet. Fortsætter det, vil der ikke gå mange år, før det kan begynde at knibe med de for renerne så vigtige afsvalingssteder, noget der også kan få indvirkning på fjeldets jordfugt og dermed planterne. Det er ikke alene os i Grønland, der er bekymret for jøklernes skæbne. Også i ren-driftsdistrikterne i Nordskandinavien gør det samme sig gældende.

I første halvdel af juli har dyrene ikke helt tabt deres afblegede vinterpels. Hornene står nu i hele deres længde og med fuldt udviklede sprosser. Kun er hornenes forgreninger ikke fuldt udviklede. I slutningen af juli står bukkenes horn fuldt for-grenede under den fløjlsbløde bast, men endnu er der længe til fejningen. Bengodset gennemgår en hærtningsproces. Semlernes horn begynder så småt at forgrenes, kalvenes består kun af to lange stænger. August er de blankpelsede reners tid og den tid, hvor renerne er smukkeste. En renflokk er en fryd for jægere såvel som for vogtere. Bukkene bliver mere og mere talgtunge, halsene svulmer op, og hornene under basten er modnet til hårdt ben. Så at sige på datoen 22. august begynder fejningen. Basten brydes mod krat og klipper; på hele strækninger, hvor der fortrinsvis fejes, står krattet flået og blegnet. Blodårerne under den nu gennembrudte bast sender blod ned over dyrenes hoveder. Sorte skindstrimler blafrer om hornene på dyrene. En uge efter er bukkene renfejete. Fra nu af sker en synlig forandring med handyrene. Et strejf af sølvvidt breder sig fra halsen ud over bov og sider og ligesom deler dyrets mørke farve midt igennem, så ryggen og en mørk tværstribе langs siden står tydeligt. Bukkene prøver deres horn i venskabelig dyst. Semler og kalve strejfer meget rundt, og pludselig en dag er dyrene overhovedet ikke til at holde styr på. Svampene gror op, og som gale farer renerne af sted og tilbagelægger i løbet af kort tid kæmpe-strækninger. De søger ned i krattet, hvor den vilde jagt efter denne delikatesse går for

sig. Det er en tid fuld af uro. Da rykker vogterne ned til Itivnera, hvor hele arbejdet må koncentrerer på landtangen langs renhegnet med vogtning dag og nat, for renerne skyer ingen hindring for at slippe ud til nye svampegange, og får vi dem på denne tid først ind over det store fastland, er det yderst tvivlsomt, om vi kan opretholde kontrollen med dem.

I September dækker sneen fjeldtoppene, vejret skifter ustandseligt, og da er det hårdt at være renavogter. Flokken gribes af brunst, og der udkæmpes nogle drabelige slag. Hvert eneste år er der dyr, der bliver spiddet ihjel under brunstkampene, eller som bliver så stærkt lemlæstede, at de må nedskydes. De store bukke udskiller sig haremer på helt op til 40 semler, og så travlt har den stakkels såkaldte holdebuk med at holde sammen på sine utro koner, at han ikke selv får bedækket ret mange. Omkring haremerne sværmer ungbukkene, der især benytter natten til deres gerning. De store haremsbukke bliver hurtigt afmagrede, og inden der er gået 3 uger, har de stort set opgivet ævred. Under brunsten ser man, at bagklovene stilles sammen, mens dyrene lader deres vand på dem, og har bukkene nogenlunde tid smører de sig derefter i fjæset og farer af sted. Brunsttiden faldt i de første år omkring 17. september og ebbede ud i den sidste uge af oktober. I de senere år er den rykket hen til omkring den 20. september og falder nu sammen med brunsttiden for vildrenerne. Omkring begyndelsen af oktober fejer semlerne deres horn, og samtidig fejer også kalvene. Kalvene fra foråret skilles i reglen fra deres mødre under brunstperioden, men lige så snart den er ebbet ud, opsøger de deres mødre og følger dem til næste forår. Når moderen igen skal have kalv, og kalven – såfremt den selv er et hundyr – eventuelt også skal have kalv om foråret, skilles de igen. Etårs bukkene slutter sig til bukkeflokken. Hele vinteren igennem skal dyrene holdes tæt sammen og holdes inden for bestemte mindre områder. På den tid er de rolige og er da nemme at vogte.

Allerede omkring 3. november taber de større bukke deres horn, og de er så magre, at deres rygge ligner tagrygge. November er slagtemåned. Tidligt om morgenen går vogterne ud til den i forvejen samlede flok og begynder at drive den ind imod stationen. På fjeldet over Itivnera indfanges en lokkeren, der herefter føres i snor ned imod folden. Det er altid spændende, om det nu lykkes at få flokken i fold. Det er langt fra nogen let sag, men vi har nu fået lavet et foldsystem, der så at sige hver gang virker. I den tid stationen har bestået, er der blevet slagtet omkring 550 rener. Som det går her i livet, skifter året, solen kommer igen højere på himlen, og de sidste kalve fra foregående år mærkes fra midten af marts til et stykke hen i april. Endnu skal flokken holdes sammen, for at dyrene ikke for tidligt skal søge ud til deres forårs- og sommerpladser. I de sidste dage af april giver man los. Bukke og semler skilles, tunge med kalv søger semlerne ud til Kuánîtfjeldet. År efter år er flokken forøget og tæller i dag over 2000 rener. Renavlsforsøget er ikke mere noget forsøg; det

skulle nu blive et rentabelt foretagende, og den videre udvikling skal foregå ad privat vej. Ganske vist har vi haft skuffelser med en grønlandsk lærling, der løb sin vej, et år før han var færdiguddannet, men i hans sted arbejder nu en ny lærling. En dag får vi vel held også på dette punkt, men en stor trøst er det, at en af vogterne, Johan Hætta, gift med en grønlandsk pige, med hvem han har en søn, nu skal til at starte med egen flok. Rensdyravlen har utvivlsomt en stor fremtid for sig i Grønland, og grunden til forsøgets lykkelige udfald må søges i landets egnethed. Endvidere har vi været forskånet for katastrofer som f. eks. det kanadiske renavlsforsøg var ude for, idet der for nogle år siden skete det frygtelige, at lederen og hans vogtere alle omkom under et skibsforlis. I dag tæller den kanadiske flok omkring 3.000 dyr, det samme antal, som blev indført fra Alaska i 1923.

I dette øjeblik går mine tanker tilbage til Itivnera, og jeg ønsker min afløser, John Eira, al mulig held. Med generationers fortættet dygtighed i sig er han og Johan Hætta dem, der først og fremmest må have æren for, at tamrensforsøget i Grønland er blevet heldigt gennemført.

